

Finns spår av en kaoskamp i 1 Mos 1:2?

Hurdan är situationen som beskrivs i vers två, finns här spår av en kaoskamp? Med kaoskamp avser jag en strid mellan Gud och något slag av kaosmonster. Forskare som Gunkel har här sett ett lån eller åtminstone en tydlig återklang av Marduks strid mot Tiamat.¹

Jag kommer att gå igenom de tecken på spår av lån eller inflytande från Enuma Elish som framförts i den forskning jag bekantat mig med. Jag presenterar argument för och emot samt kompletterar med egen forskning varefter jag drar min slutsats. De begrepp som forskare lyft fram som relaterade till kaoskampen i Enuma Elish är: tōhû wābōhû, tēhôm och rūaḥ 'elōhîm. Jag kommer att behandla uttrycken i den ordningen.

Tōhû och bōhû är ett av de få ordpar i hebreiskan som korresponderar fonologisk.² Båda är substantiv men de har ofta översatts med adjektiv, såsom öde och tom.³ Tōhû förekommer 20 gånger varav 11 gånger är i Jesaja. Bōhû förekommer endast tre gånger och alltid i kombination med tōhû.⁴ Vid alla dessa tillfällen beskrivs något som är ofruktbar ödemark, något som är tomt på människor och liv eller städer som ligger öde. Tōhû kan stå parallellt med öken och vildmark som i 5 Mos 32:10⁵. En mer abstrakt mening finns också gällande t.ex. avgudabilder som är tōhû, man anstränger sig till ingen nytta osv.⁶

Tōhû wābōhû beskriver alltså jorden innan Gud börjar göra den beboelig. Betydelsen av tōhû är samma som den i Jes 45:18⁷ där ordet har betydelsen obebodd. När Israel levde i otrohet mot förbundet så blev landet åter en vildmark och när Jeremia såg på jorden var den tōhû wābōhû, öde och tom.⁸

Inget av exemplen ovan har med någon kaoskamp att göra. Jag finner heller inget stöd för att tōhû och bōhû är kaosmakter som en del forskare lyfter fram som en möjlighet.⁹ Uttrycket fokuserar inte heller på form eller utseende, utan på funktion. Min slutsats är att det som beskrivs som tōhû wābōhû är något dysfunktionellt och oproduktivt.¹⁰

¹ Gunkel 1997, 104–105, 127; Mettinger 2011, 85.

² Berlin 1985, 106.

³ Tōhû wābōhû anges även som ett exempel på hendiadys. Speiser 1964, 5; Wenham 1987, 15; Hamilton 1990, 108; Bandstra 2008, 46.

⁴ 1 Mos 1:2; Jes 34:11; Jer 4:23.

⁵ מִצְאָהּ בְּאֶרֶץ מִדְבָּר וּבְתֵהוּ יָגֵל יִשְׁמֹן וְסִבְכָּנָהּ וּבִזְנוֹנָהּ יִצְרָנָהּ וְכָאִישׁוֹן עֵינָיו:

Han fann honom i öknen, i den ödsliga, ylande ödemarken. Han gav honom värn och vård, skyddade honom som sin ögonsten.

⁶ Hamilton 1990, 108–109; Tsumura 1994², 310–328; Westermann 1994, 102–103; Tsumura 2005, 22; Walton 2011, 140–141.

⁷ כִּי כֹה אָמַר-יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֱלֹהִים יִצֵּר הָאֶרֶץ וְעָשָׂהּ הוּא כּוֹנֵנָהּ

לֹא-תֵהוּ בְרָאָהּ לְשִׁבְתָּ יִצְרָהּ אֲנִי יְהוָה וְאֵין עוֹד:

Så säger Herren, han som skapat himlen. Han är Gud, han som format och frambragt jorden, han gav den en fast grund. Han skapade den inte till att ligga tom utan gjorde den till att vara bebodd: Jag är Herren, ingen annan finns.

⁸ רָאִיתִי אֶת-הָאֶרֶץ וְהִנֵּה-תֵהוּ וְכָהוּ וְאֶל-הַשָּׁמַיִם וְאֵין אוֹר:

Jag ser på jorden – den är öde och tom, på himlen – där finns inget ljus. Jer 4:23.

⁹ Fishbane 1985, 325; Westermann 1994, 103; Gunkel (2006, 78) anger bōhû som ett babyloniskt namn.

¹⁰ Tsumura 1994², 328; Collins 2006, 44; Mettinger 2011, 85; Walton 2011, 143–144.

Têhôm är det ord som mest lyfts fram som ett spår av påverkan från Enuma Elish. Ända sedan Gunkel förde fram tanken i slutet av 1800-talet har många forskare gått i hans fotspår och hävdade att têhôm kan härledas från kaosmonstret Tiamat i Enuma Elish.¹¹ Man hävdar ett lån från det babyloniska eposet varefter hebréerna avmytologiserat Tiamat och kaoskampen. Sekvensen har sedan assimilerats in i skapelseberättelsen. Mettinger menar att têhôm, oberoende av etymologiskt samband med Tiamat är laddat med mytologisk-symboliska övertoner.¹² Jag kommer att diskutera dels huruvida têhôm etymologiskt kan anses vara härlett från ti'āmat¹³, dels huruvida têhôm bör betraktas som ett mytologiskt begrepp.

Att têhôm förekommer utan bestämd artikel har tolkats som stöd för att têhôm ska förstås som ett mytologiskt begrepp. Têhôm används utan bestämd artikel 33 av de 35 gånger ordet förekommer i GT. Men man bör notera att även andra ord i 1 Mos 1 används på detta sätt, såsom ḥošek, 'ôr, jôm, lajlâ, rāqîa' och šamajim¹⁴. I 1 Mos 14:19¹⁵ skulle man nog förvänta sig bestämd artikel, men den uteblir. Utebliven bestämd artikel är således inte ett argument av stor betydelse. Det att têhôm även två gånger förekommer i plural form, som têhômôt, innebär däremot stöd för att termen är ett vanligt substantiv.¹⁶

Têhôm tillskrivs ibland egenskaper som i övrigt associeras med människor eller djur i poetiska texter. Têhôm förekommer även i sammanhang där Jahve strider mot monster såsom Rahav.¹⁷ Det bästa exemplet anses vara Jes 51:9–10:

עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי-עוֹרֵי יְהוָה עוֹרֵי יָמִי קָדָם דְּרוֹת עוֹלָמִים הָלוֹא אֶת־הִיא הַמְחַצֶּבֶת רֹהֵב מְחולֶלֶת תַּנִּין: הָלוֹא אֶת־הִיא הַמְחַרְרֶבֶת יָם מִי תְהוֹם רַבָּה הַשְׂמָה מַעֲמָשֵׁי-יָם דָּרָךְ לַעֲבֹר גְּאוּלִּים:

Vakna upp, vakna upp, klä dig i makt och styrka, Herre! Vakna upp som i forna dagar, som i gången tid. Det var du som högg ner Rahav, du som genomborrade draken. Det var du som torkade ut havet, vattnet i det stora djupet, du som gjorde havsbotten till en väg, där de befriade kunde tåga fram.

Jag anser liksom Mettinger att det inte är skapelsen som åsyftas i det här fallet, utan kontexten är exodus och Israels barns marsch genom Sävhavet.¹⁸

Det finns forskare som har invändningar mot teorin som hävdar att têhôm ska härledas från det akkadiska ti'āmat. Bl.a. Tsumura och Heidel hävdar att en utveckling från ti'āmat till

¹¹ Lambert 1994, 96–97; Gunkel 1997, 105; Wikander 2005, 19; Niehaus (2008, 23–28) lyfter även fram F. Delitzsch med sitt berömda verk ”Babel und Bibel”.

¹² Mettinger 2001, 85.

¹³ I vanliga fall transkriberar jag inte namnen på Tiamat och andra gudar, utan använder den stavning som används i Wikanders eller andra översättningar. Jag transkriberar endast i detta sammanhang då jag diskuterar ett etymologiskt samband mellan têhôm och ti'āmat.

¹⁴ I 1 Mos 1:8.

¹⁵ וַיִּבְרָכֶהוּ וַיֹּאמֶר בְּרִיךְ לְאֵל עֲלֵיוֹן לְנֶגֶד שָׁמַיִם וְאָרֶץ:

¹⁶ Heidel 1951, 98–101; Tsumura 2005, 48–49. Dessa fall är även de två gånger som bestämd artikel används: מוֹלִיכֶם בְּתֵהוֹמוֹת כְּפוֹס בְּמִדְבָּר לֹא יִכְשְׁלוּ:

Han som förde dem genom djupen? Som hästen på heden gick de fram utan att snava (Jes 63:13).

וַיִּגְעַר בְּיַם-סוּף וַיַּחֲרֹב וַיִּלִּיכֶם בְּתֵהוֹמוֹת כְּמִדְבָּר:

Han röt åt Sävhavet, och det blev torr mark, han förde dem genom djupen som genom en öken (Ps 106:9).

¹⁷ Som i 1 Mos 49:25 och Hab 3:10. Wenham 1987, 16; Lambert 1994, 97; Gunkel 1997, 123.

¹⁸ Mettinger 2011, 84.

tēhôm som ett hebreiskt lån från akkadiskan är fonologiskt omöjlig. Tsumura påpekar även att den akkadiska termen ti'āmtum i vanliga fall betyder hav eller ocean i dess vanliga betydelse, men att ti'āmtum ibland personifieras till en gudomlighet i en del mytologiska sammanhang.¹⁹

Tsumura menar vidare att tēhôm är en reflexion av den proto-semitiska termen tihām. Tihām är äldre än den ugaritiska termen thm/tahamu som även den morfologiskt ligger närmre än den akkadiska termen ti'āmat. Tahamu används som ett vanligt ord för hav, parallellt med yamm.²⁰

Etymologiskt finner man inte belägg för att tēhôm ska härledas från ti'āmat. Inte heller finner man stöd för att själva begreppet tēhôm är mytologiskt. Såväl det ugaritiska thm(t), det akkadiska ti'āmtum och det eblaitiska ti'āmatum används från dess äldsta tid i en vanlig betydelse av hav eller ocean.²¹ Därför finns det ingen orsak att tro att det protosemitiska thm inte hade en vanlig betydelse av hav eller ocean. På basis av det ovan framförda anser jag det naturligt att utgå från att tēhôm avser ett opersonifierat, icke-gudomligt hav om inte annat tydligt framgår av sammanhanget. När tēhôm förekommer i GT²² är det i regel opersonifierat.²³

Ett undantag är dock Hab 3:10. Det är extra intressant såtillvida att tēhôm där inte behandlas som ett feminint substantiv, som ti'āmat alltid är i akkadiskan, utan här i denna poetiska text när djupet häver upp sin röst behandlas det som ett maskulint substantiv.²⁴

רָאֹדָה יְהִלְלוּ הַיָּם יָרֵם מַיִם עֲבַר נָתַן תְּהוֹם קוֹלּוֹ רוֹם גִּיְהוּ נִשְׂאָה

Bergen se dig och bäva; såsom en störtkur far vattnet ned. Djupet låter höra sin röst, mot höjden lyfter det sina händer (SFB).

Om man granskar hela sammanhanget i Hab 3 så noterar man att det en bön av Habackuk där inte bara djupet är personifierat, utan även floderna, strömmarna, havet, bergen, solen och månen.²⁵ Jahve beskrivs utrustad med båge och pilars samt ett blixtrande spjut där han går och trampar ner hednafolken för att frälsa sitt eget folk Israel. Han rider även med sina hästar fram genom havet, genom de stora vattnens svall.²⁶ Hab 3 ger således många exempel på en personifiering av olika delar av naturen på ett sätt som även förekommer i bl.a. ugaritiska texter. Jahve beskrivs också som en stridande hjälte som påminner om beskrivningarna av när Marduk strider. Men man bör observera att Hab 3 inte har någonting med skapelse att göra, utan kapitlet beskriver hur Jahve drar ut för att strida mot sitt folks fiender. Hab 3:10 ger inte

¹⁹ Heide 1951, 100; Tsumura 1994¹, 31; Tsumura 2005, 36–38, 44–47; Niehaus 2008, 24.

²⁰ Tsumura 2005, 42–45.

²¹ Man har hittat "thm" i ugaritiska texter från 12–1300 f.Kr. Men också "ti'āmatum" i Eblas arkiv ännu 1000 år tidigare. Kitchen 1977, 26.

²² 1 Mos 1:2; 7:11; 8:2; 49:25; Job 28:14; 38:16; 38:30; 41:24; Ps 36:7; 42:8 (2); 104:6; Ords 8:27; 8:28; Jes 51:10; Hes 26:19; 31:4, 15; Am 7:4; Jon 2:6; Hab 3:10.

²³ Heide 1951, 98–101; Kitchen 1977, 26, 50; Wenham 1987, 16; Hamilton 1990, 110–111; Tsumura 2005, 47–48.

²⁴ Tsumura 2005, 47–49; Niehaus 2008, 24.

²⁵ Se speciellt Hab 3:8–15.

²⁶ דָּרָכָה בָּיָם סוֹסֵיךָ הָמָר מַיִם רָבִים

heller stöd för att man i allmänhet ska betrakta tēhôm som ett mytologiskt begrepp mer än alla andra begrepp som i Hab 3 är personifierade.

På basis av de argument jag presenterat ovan ansluter jag mig till de forskare som hävdar att det tēhôm som mörkret täckte saknar motstånd, egen vilja och personlighet.²⁷ Jag har inte funnit empiriskt stöd för teorin som hävdar att tēhôm etymologiskt ska härledas från ti'āmat, fonologiskt kan en sådan utveckling anses omöjlig. Jag ansluter mig till uppfattningen att en hebreisk utveckling av det gamla allmänna protosemitiska uttrycket för havsdjup, tihām, kan anses mest trolig. Tēhôm är inte ett mytologiskt begrepp, utan beskriver helt enkelt havsdjupen.²⁸

Det tredje uttrycket av intresse i vers två är rūaḥ 'elōhîm. Det finns åtminstone tre sätt att översätta uttrycket: Guds ande²⁹, gudsvind³⁰ eller en mäktig vind³¹. Översätter man uttrycket som gudsvind eller mäktig vind finns en likhet med Enuma Elish där Marduk attackerar och besegrar Tiamat beväpnad med sina mäktiga vindar. Jag har kartlagt hur uttrycket rūaḥ 'elōhîm eller närbesläktade uttryck annars förstås i GT för att om möjligt kunna förkasta eller bekräfta något av översättningsalternativen.³²

Förståelsen av 'elōhîm som ett superlativ fördes först fram på 1920-talet och de tre exempel som anförs är följande:³³

Abraham tilltalas som Guds prins eller furste, alternativt en mäktig sådan i 1 Mos 23:6:

שָׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אֶתְּהָ בְּתוֹכֵנוּ

Hör på oss, herre. Du är en Guds furste bland oss. (SFB)

You are a mighty prince among us. (NIV)

Rakel har utkämpat Guds brottningskamp eller en mäktig brottningskamp i 1 Mos 30:8:

וְתֹאמֶר רָחֵל בְּתוּלִי אֱלֹהִים בְּתִלְתִּי עִם־אֲחֹתִי

Då sade Rakel: ”Jag har utkämpat en hård kamp med min syster”. (Bibel 2000)

Då sade Rakel: "Guds strider har jag stridit med min syster". (SFB)

²⁷ Heide1 1951, 97; Sarna 1966, 22; Lambert 1994, 104, 117–118; Collins 2006, 45.

²⁸ Wenham 1987, 16; Hamilton 1990, 111; Westermann 1994, 105; Cassuto 1998, 23–24; Fishbane 1998, 15.

²⁹ Sailhamer 1990, 86–87; Waltke 2001, 60; Collins 2006, 45.

³⁰ Så t.ex. Bibel 2000.

³¹ Speiser 1964, 3; Von Rad 1972, 49; Gunkel 1997, 103; Mettinger 2011, 87.

³² Tsumura 1994¹, 33–34.

³³ Hamilton 1990, 112.

Nineve är en stor stad inför Gud eller en övermåttan stor stad i Jona 3:3:

וַיִּבְנֶה הָיִתָּה עִיר-גְּדוֹלָה לְאֱלֹהִים

Nineve var en oerhört stor stad. (Bibel 2000)

Men Nineve var en stor stad inför Gud. (SFB)

Förståelse av 'elōhîm som ett superlativ är således inte självklar vid ett enda av dessa tillfällen. Men även om en sådan förståelse är korrekt i något eller alla dessa fall måste man ännu beakta det sammanhang där rūaḥ 'elōhîm förekommer i 1 Mos 1:2. 'Elōhîm används 34 gånger utöver detta tillfälle i skapelseberättelsen och står otvetydigt för "Gud" vid alla andra tillfällen. Det kan därför inte anses rimligt att författaren, just i vers två, skulle ha avsett en förståelse av 'elōhîm som superlativ när han vid alla andra tillfällen avser Gud. Skulle författaren ha velat rapportera en mäktig vind hade det varit möjligt t.ex. med följande uttryck: ³⁴רְיֹם גְּדוֹלָה וְחֶזֶק ³⁵.

Hela uttrycket rūaḥ 'elōhîm förekommer 18 gånger utöver detta tillfälle i GT. Vid inget av dessa tillfällen kommer översättningen gudsvind eller mäktig vind ifråga. Förutom 1 Mos 41:38 är nästa tillfälle där uttrycket rūaḥ 'elōhîm förekommer 2 Mos 31:3:³⁶

וַאֲמַלְא אֹתוֹ רְיֹם אֱלֹהִים בְּחָכְמָה וּבִתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל-מְלָכָה:

Jag har fyllt honom med Guds Ande³⁷, med vishet och förstånd, med kunskap och med skicklighet i allt slags hantverk. (SFB)

Här är det Besalel som fyllts av rūaḥ 'elōhîm inför sitt hantverksarbete när tabernaklet ska färdigställas. Att det är Guds ande av vishet, förstånd och kunskap och inte en kraftig vind är uppenbart. Fishbane och Sailhamer menar att det finns en tydlig koppling mellan dessa första två tillfällen där rūaḥ 'elōhîm förekommer. Fishbane lyfter också fram kopplingen till sabbaten i bägge sammanhang.³⁸

Jag har granskat de tillfällen då rūaḥ förstås i betydelsen "ande". Resultatet är entydigt. Det är alltid en ande som fyller och påverkar människor med kvalitéer som kraft, mod, handlingskraft och kreativitet. Exempelen på detta är många och samstämmiga. Det finns fler, men jag har valt ut 35 exempel jag anser är entydiga.

³⁴ וְהָיָה יְהוָה עֹבֵר וְרְיֹם גְּדוֹלָה וְחֶזֶק מְפָרֵק הָרִים וּמַשְׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי יְהוָה לֹא בְרוּם יְהוָה. (1 Kung 19:11).

³⁵ Hamilton 1990, 112.

³⁶ Fishbane (1998, 12) och Hamilton (1990, 111–112) hävdar felaktigt att 2 Mos 31:7 är nästa tillfälle efter 1 Mos 1:2.

³⁷ Bibel 2000 översätter "gudomlig ande".

³⁸ Hamilton 1990, 111–112; Sailhamer 1990, 87; Fishbane 1998, 12.

Rûah 'elôhîm	Rûah JHWH	Rûah 'el	Rûah Adōnai
1 Mos 41:38	Dom 3:10	Job 33:4	Jes 61:1
2 Mos 31:3	Dom 6:34		
2 Mos 35:31	Dom 11:29		
4 Mos 24:2	Dom 13:25		
1 Sam 10:10	Dom 14:6		
1 Sam 11:6	Dom 14:19		
1 Sam 19:20	Dom 15:14		
1 Sam 19:23	Dom 16:13		
2 Krön 15:1	1 Sam 10:6		
2 Krön 24:20	1 Sam 16:14		
Dan 4:5	1 Sam 16:23		
Dan 4:6	2 Sam 23:2		
Dan 4:15	1 Kung 18:12		
Dan 5:11	2 Krön 20:14		
Dan 5:14	Jes 63:14		
	Hes 11:5		
	Mika 2:7		
	Mika 3:8		

Vid inget enda av dessa tillfällen är det en vind som blåser, utan människan påverkas av kraft. Rûah kommer över, fyller och inspirerar eller kunniggör människan för olika uppgifter.

För att kunna göra ett så välgrundat val av översättning som möjligt ska jag ännu granska vad Guds ande, eller vind, gör när den מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם.

Verbet מְרַחֶפֶת, förekommer en enda gång ytterligare i samma Piel-form i GT, nämligen i 5 Mos 32:11³⁹. Där beskrivs en örn som lockar sina ungar till flykt genom att sväva med känsliga vingar ovanför dem. I Qal förekommer roten även i Jer 23:9⁴⁰, där profetens tillstånd beskrivs bl.a. med att alla benen i hans kropp darrar. I ugaritiska texter associeras roten alltid till örnar som svävar, aldrig till vindar.⁴¹ Man bör alltså associera till något relativt stillastående, svävande och vibrerande.

På basis av de argument jag presenterat ovan förkastar jag först alternativet mäktig vind som översättning av rûah 'elôhîm, men jag förkastar även Guds vind eller gudsvind. Då återstår endast alternativet Guds ande. Det är det enda av översättningsalternativen som får understöd av den forskning jag redovisat och kan därför bekräftas. Det handlar således i vers två om Guds kreativa närvaro när hans ande är i rörelse, manifesterat på ett dallrande, vibrerande sätt.

³⁹ בְּלִשְׁוֹן יָעִיר קִנּוּ עַל־גּוֹזְלָיו יִרְחַף יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו יִקְחֶהוּ יִשְׁאֶהוּ עַל־אֶבְרָתוֹ

Som en örn lockar ungarna ur redet och sedan svävar över dem, så bredde han ut sina vingar och bar honom på sin rygg.

⁴⁰ נִשְׁבַּר לִבִּי בְּקֶרְבִּי רָחַפּוּ כָּל־עֲצָמוֹתַי

Mitt hjärta slits sönder, hela min kropp skakar.

⁴¹ Hamilton 1990, 115.

Sammanfattningsvis kan konstateras att inget av uttrycken *tôhû wābôhû*, *têhôm* eller *rûah 'elôhîm* är tecken på spår av en kaoskamp i vers två.

Även om jag förkastat teorin om spår av en kaoskamp i 1 Mos 1:2 så finns kaoskampmotivet i Enuma Elish. Jag anser därför det motiverat att ännu i det här kapitlet diskutera vad forskare säger om kaoskampmotivet i texter från den antika främre orienten i övrigt.

Enuma Elish har själv inkorporerat betydligt äldre mesopotamiska traditioner. Tiamat nämns på en gammal akkadisk tavla som är från 2100 f.Kr. eller tidigare. Tiamat förekommer även i gammal-assyriska personnamn som Puzur-Tiāmtim, ”Beskyddad av Tiamat”. Havet var således personifierat som en gudavarelse redan från den tidigaste perioden av mesopotamisk skriven historia.⁴²

Det bör dock noteras att i en del senare berättelser med skapelsemotiv i Mesopotamien är havet inte personifierat och på inget sätt sammankopplat med något konflikttema. T.ex. finns en tvåspråkig version av ”Världens skapelse av Marduk” från neo-babylonisk tid.⁴³ Den beskriver världens skapelse utan någon konflikt inblandad. I den här myten beskrivs den initiala situationen helt enkelt med orden ”allt land var hav”. Endast havet existerade innan världens skapelse och det är inte personifierat.⁴⁴

Westermann menar att kopplingen mellan *têhôm* och Tiamat skulle gå tillbaka till ett skede i utvecklingen av eposet när ännu inte en kamp mellan gudarna hade inkluderats. Men Tsumura menar att den här tanken inte längre finner stöd i empirin, eftersom en del berättelser från första början inkluderar ett konflikttema, medan andra inte gör det. En utveckling från konfliktfritt till konfliktfyllt kan inte beläggas.⁴⁵

Sedan de ugaritiska myterna uppdagades har en kananeisk bakgrund till Jahves strider med Leviatan, Rahav och andra havsodjur varit allmänt accepterad.⁴⁶ Det kananeiska konfliktmotivet har ansetts vara den saknade länken för att kunna hävda spår av en kaoskamp i 1 Mos 1:2.⁴⁷ Genom att sammanföra Baal-cykeln kampmotiv med Enuma Elish har man tenderat att anse att ett kaoskampmotiv kan förutsättas i en kosmogoni från den antika främre orienten. Men Baal–Yamm konflikten visar inget samband med en ursprunglig skapelse av kosmos. Stormguden Baal är heller aldrig nämnd som någon skapargud, det är El som är skaparguden.⁴⁸

Således kan konstateras att det finns ett konfliktmotiv som verkar allmänt utbrett i den antika främre orienten, också specifikt mellan en stormgud och havet, men sammankopplingen mellan denna konflikt och skapelsen är inte typisk, utan unik, i Enuma Elish.⁴⁹

⁴² Lambert 1994, 98; Tsumura 2005, 39–40.

⁴³ Heidel 1951, 61–63.

⁴⁴ Tsumura 2005, 40.

⁴⁵ Westermann 1994, 146–147; Tsumura 2005, 40–41.

⁴⁶ Lambert (1994, 99) menar dock att Rahav inte kommer från den kananeiska Baal-myterna. Tsumura (2005, 41) nämner följande exempel: Ps 74:13–14; 89:10; 104:26; Jes 27:1; 51:9.

⁴⁷ Lambert 1994, 97.

⁴⁸ Tsumura (1994¹, 32; 2005, 41, 55) hänvisar även till forskare som A. S. Kapelrud och J. C. De Moor.

⁴⁹ Lambert 1994, 104–105; Tsumura 2005, 144–145, 190.

Tsumura anser det beklagligt att forskare som jämför GT och andra texter från den antika främre orienten tenderar att ”biblisera” dessa texter innan de jämförs med GT. Samtidigt för man in mytologiska tolkningar i GT som egentligen inte har stöd i den hebreiska texten men som projiceras dit på basis av andra texter från den antika främre orienten, ibland enbart på basis av Enuma Elish. Spår av en kaoskamp i 1 Mos 1:2 anser jag är ett exempel på detta fenomen.⁵⁰

⁵⁰ Tsumura 2005, 146.